

ALADAĞLAR'DAN BOLKARLAR'A

“NİĞDE’NİN BİYOLOJİK ÇEŞİTLİLİĞİ”

(EL KİTABI)

Editörler:

Ahmet KARATAŞ & Ayşegül KARATAŞ

Niğde Üniversitesi

Mustafa SÖZEN

2008-Niğde

Mantarlardan Memelilere kadar Niğde doğasından kesitler...
15 yazarın kalemiyle yaklaşık 900 canlı türü...
88 doğa fotoğrafçısından 1050 fotoğraf...

ALADAĞLAR'DAN BOLKARLAR'A "NİĞDE'NİN BİYOLOJİK ÇEŞİTLİLİĞİ"

Editörler: Doç.Dr. Ahmet KARATAŞ, Doç.Dr. Ayşegül KARATAŞ, Prof.Dr. Mustafa SÖZEN

Yazarlar (*geçiş sırasıyla*): Y.Doç.Dr. Bekir Necati ALTIN, Y.Doç.Dr. Türkan (BAYER) ALTIN, Doç.Dr. Ahmet KARATAŞ, Öğr.Gör. Ekrem TOPRAK, Doç.Dr. Güray UYAR, Y.Doç.Dr. Ahmet SAVRAN, İsa BAŞKÖSE, Dr. Ümit KEBAPÇI, Doç.Dr. Ayşegül KARATAŞ, Dr. Tuncay TÜRKES, Y.Doç.Dr. Savaş CANBULAT, Jeo.Yük.Müh. Özgür KOÇAK, Doç.Dr. Bayram GÖÇMEN, Prof.Dr. Abidin BUDAK, Prof.Dr. Mustafa SÖZEN.

Fotoğrafçılar (*soyadı sırasıyla*): Kürşat AKIN, Harm ALBERTS, Y.Doç.Dr. Bekir Necati ALTIN, Ali ATAHAN, Akif AYKURT, Ergün BACAĞ, Eyal BARTOV (www.eyalbartov.co.il), E. Nadir BASKIN, Ertuğrul BİREL, Jean-Pierre BOUDOT, Özgün Emre CAN, Y.Doç.Dr. Savaş CANBULAT, Dr. Kâzım ÇAPACI, Mehmet ÇETİNKÖÇ, Mehmet ÇOLAK, Rıdvan DEMİR, Burak DOĞANSOYSAL, Selen EDİGER, Osman ERMIŞLER, Mustafa ERTURHAN, Ömer FURTUN, Prof.Dr. Rolf GATTERMANN, Robert GEERTS, Nicholas GLEN, Doç.Dr. Bayram GÖÇMEN, Mehmet GÖREN, Dr. Salih GÜCEL, Riyat GÜL, Gökhan GÜREL, Mehmet HANAY, Dr. Erdem HİZAL, Dr. Fatih İZLER, M. Refik KALELİ, Şebnem KANAT, Aytaç KARAKIZ, Doç.Dr. Ahmet KARATAŞ, Doç.Dr. Ayşegül KARATAŞ, Dr. Ümit KEBAPÇI, Tarkan KILIÇ, David KITCHING, Jeo.Yük.Müh. Özgür KOÇAK, Okan KOÇYİĞİT, Cevat KOPANOĞLU, İvan KRUYIS, Ulla KRUYIS, Zafer KURNUÇ, Alptekin KUTLU, Prof.Dr. Howard LATIN, Dr. Massimo LORENZONI, Dr. Michael LÜTH, Dr. Milen MARINOV, Ömer NECİPOĞLU, Niğde ÇEVRE-ORMAN İL MÜDÜRLÜĞÜ, Mehmet ÖZCAN, Volkan PEK, Yıldız Banu PEK, Hakan PEREK, Necip PERVER, Steve REEKIE, Matt ROWLINGS, Fatih SAM, Hami SAMİ, Y.Doç.Dr. Ahmet SAVRAN, İnanç SEVİM, Murat SOYDAŞ, Emanuele STIVAL, Dr. Oktay SUBAŞI, Prof.Dr. Mustafa SÖZEN, Dr. Çağan ŞEKERCİOĞLU (www.sekercioglu.com), Selim ŞEVKİOĞLU, Serhat TİGREL, Öğr.Gör. Ekrem TOPRAK, Tuncer TOZSİN, Ergün TURAN, Timur TÜRKER, Dr. Tuncay TÜRKES, Doç.Dr. İsmail Hakkı UĞURTAŞ, Doç.Dr. Güray UYAR, Dr. Rollin VERLINDE (www.vildaphoto.net, www.natuurbeleving.be), Laurens VOGELART, Jacob van der WEELE, Terry WHITTAKER (www.terrywhittaker.com), Güner YAŞKAN, Nizamettin YAVUZ, Dr. Gülten YEĞİN, Dr. Olcay YEĞİN, Emin YOĞURTCUOĞLU, Fikret YORGANCIOĞLU.

2008, Birinci Baskı

© Kitabın tüm yayın hakları bölüm yazarlarına aittir. Kitabın tamamı veya herhangi bir bölümü, önceden yazılı izin olmadan elektronik, optik, mekanik, internet veya diğer yollarla kaydedilemez, basılamaz, çoğaltılamaz. Ancak kaynak olarak gösterilebilir. Kitapta kullanılan fotoğraflar, sahiplerinin (fotoğrafçıların) izni olmaksızın kullanılamaz. Yazıların sorumluluğu, bölüm yazarlarına aittir.

Ön Kapak: *Remiz pendulinus* (Çulha Kuşu) – Akkaya Baraj Göleti (foto: Ahmet Karataş).

Arka Kapak (soldan sağa): *Colchicum cilicicum* (Güz Çiğdemi) (foto: Ahmet Karataş), *Gluviopsis discolor* (Böğ) (foto: Ahmet Karataş), *Maniola jurtina* (foto: Harm Alberts), *Anax parthenope* (Küçük Kral Yusufçuk) (foto: Ahmet Karataş), *Lacerta valentini* (Valentin Kertenkelesi) (foto: Ahmet Karataş), *Netta rufina* (foto: Mehmet Hanay), *Oxyura leucocephala* (Dikkuyruk) (foto: Ahmet Karataş), *Neophron percnopterus* (Küçük Akbaba) (foto: Selen Ediger), *Buteo boteo* (Şahin) (foto: Akif Aykurt), *Merops apiaster* (Ankuşu) (foto: Zafer Kurnuç), *Larus ridibundus* (Karabaş Martı) (foto: Ömer Furtun), *Oriolus oriolus* (Sarıasma) (foto: Burak Doğansoysal), *Phoenicurus ochruros* (Kara Kızılkuyrak) (foto: Akif Aykurt), *Plecotus macropullaris* (Kafkas Uzunkulaklı Yarasa) (foto: Ahmet Karataş), *Mesocricetus brandti* (Avurtlak, Türk Hamsteri) (foto: Ahmet Karataş), *Dryomys laniger* (Yünlü Kayayuru) (foto: Ahmet Karataş), *Felis chaus* (Sazkedisi) (foto: Terry Whittaker), *Cervus elaphus* (Kızılgeyik) (foto: Necip Perver).

Tasarım (Dizayn), Digi: Ahmet KARATAŞ

Basım Yeri: HAMLE Gazetecilik ve Matbaacılık Ltd. Şti., 51100 Niğde

Tel: 0388 213 36 92

Belgegeçer: 0388 232 20 77

ISBN: 978-975-585-942-2

ALADAĞLAR'DAN BOLKARLAR'A “NİĞDE’NİN BİYOLOJİK ÇEŞİTLİLİĞİ”

(El Kitabı)

(1. Baskı)

EDİTÖRLER:

Doç.Dr. Ahmet KARATAŞ (Niğde Üniversitesi)

Doç.Dr. Ayşegül KARATAŞ (Niğde Üniversitesi)

Prof.Dr. Mustafa SÖZEN (Zonguldak Karaelmas Üniversitesi)

YAZARLAR:

Y.Doç.Dr. Bekir Necati ALTIN

Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi; bekirnecati2003@yahoo.com

Y.Doç.Dr. Türkan (BAYER) ALTIN

Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi; turkanaltin@yahoo.com

Doç.Dr. Ahmet KARATAŞ

Niğde Üniversitesi Zübeyde Hanım Sağlık Yüksekokulu; rousettus@hotmail.com

Öğr.Gör. Ekrem TOPRAK

Niğde Üniversitesi Eğitim Fakültesi; etoprak@nigde.edu.tr

Doç.Dr. Güray UYAR

Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Biyoloji Bölümü; guyar@hotmail.com

Y.Doç.Dr. Ahmet SAVRAN

Niğde Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Biyoloji Bölümü; asavran@nigde.edu.tr

İsa BAŞKÖSE

Niğde Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Biyoloji Bölümü; isabaskose@msn.com

Dr. Ümit KEBAPÇI

Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Biyoloji Bölümü; umitkebacpi@hotmail.com

Doç.Dr. Ayşegül KARATAŞ

Niğde Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Biyoloji Bölümü; leiurus9@hotmail.com

Dr. Tuncay TÜRKEŞ

Niğde Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Biyoloji Bölümü; tuncayturkes@nigde.edu.tr

Y.Doç.Dr. Savaş CANBULAT

Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Biyoloji Bölümü; scanbulat@sakarya.edu.tr

Jeo.Yük.Müh. Özgür KOÇAK

Karaman Çevre ve Orman Müdürlüğü; turkelebek@yahoo.com

Doç.Dr. Bayram GÖÇMEN

Ege Üniversitesi Fen Fakültesi Biyoloji Bölümü; bayram.gocmen@ege.edu.tr

Prof.Dr. Abidin BUDAK

Ege Üniversitesi Fen Fakültesi Biyoloji Bölümü; abidin.budak@ege.edu.tr

Prof.Dr. Mustafa SÖZEN

Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Biyoloji Bölümü; spalaxtr@hotmail.com

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
SUNUŞ	
Vali Sebahattin ÖZTÜRK	v
Metin SÜZGEÇ	vii
ÖNSÖZ	
Doç.Dr. Ahmet KARATAŞ	ixi
İÇİNDEKİLER	xi
NİĞDE'NİN FİZİKİ COĞRAFYASI	
Y.Doç.Dr. Bekir Necati ALTIN & Y.Doç.Dr. Türkan (BAYER) ALTIN	1
ÖNEMLİ DOĞA ALANLARI [ÖDA]	
Doç.Dr. Ahmet KARATAŞ	7
MANTARLAR	
Öğr.Gör. Ekrem TOPRAK	18
KARAYOSUNLARI ve CİĞEROTLARI	
Doç.Dr. Güray UYAR	22
TOHUMLU BİTKİLER	
Y.Doç.Dr. Ahmet SAVRAN & Biyolog İsa BAŞKÖSE	44
YUMUŞAKÇALAR	
Dr. Ümit KEBAPÇI	74
AKREPLER	
Doç.Dr. Ayşegül KARATAŞ	78
ÖRÜMCEKLER	
Dr. Tuncay TÜRKES	80
BÖĞLER ve ÇİYANLAR	
Doç.Dr. Ayşegül KARATAŞ	82
BİRGÜN SİNEKLERİ (MAYIS SİNEKLERİ)	
Doç.Dr. Ahmet KARATAŞ	83
YUSUFÇUKLAR ve KIZBÖCEKLERİ	
Doç.Dr. Ahmet KARATAŞ	84
KULAĞAKAÇANLAR, ÇEKİRGELER, TERMITLER, PEYGAMBERDEVELERİ, YARIMKANATLILAR, ZARKANATLILAR, KINKANATLILAR, SİNEKLER	
Doç.Dr. Ayşegül KARATAŞ & Doç.Dr. Ahmet KARATAŞ	100

SİNİRKANATLILAR, DEVEBOYUNLU SİNEKLER ve AKREPSİNEKLERİ	
Y.Doç.Dr. Savaş CANBULAT	108
GÜNDÜZ KELEBEKLERİ	
Jeo.Yük.Müh. Özgür KOÇAK & Doç.Dr. Ahmet KARATAŞ	114
GÜVELER	
Doç.Dr. Ahmet KARATAŞ	156
BALIKLAR	
Doç.Dr. Ahmet KARATAŞ	158
AMFİBİLER (KURBAĞALAR)	
Doç.Dr. Bayram GÖÇMEN, Prof.Dr. Abidin BUDAK & Doç.Dr. Ahmet KARATAŞ	162
SÜRÜNGENLER	
Doç.Dr. Bayram GÖÇMEN, Prof.Dr. Abidin BUDAK & Doç.Dr. Ahmet KARATAŞ	166
KUŞLAR	
Doç.Dr. Ahmet KARATAŞ & Prof.Dr. Mustafa SÖZEN	182
MEMELİLER	
Doç.Dr. Ahmet KARATAŞ & Prof.Dr. Mustafa SÖZEN	292
<i>DİZİN</i>	336

AMFİBİLER (KURBAĞALAR)

Doç.Dr. Bayram GÖÇMEN¹, Prof.Dr. Abidin BUDAK¹ & Doç.Dr. Ahmet KARATAŞ²

¹ Ege Üniversitesi, Fen Fakültesi, Biyoloji Bölümü, 35100 Bornova-İzmir

² Niğde Üniversitesi, Zübeyde Hanım Sağlık Yüksekokulu, 51100 Niğde

Sınıf: AMPHIBIA – ÇİFT YAŞAMLILAR, KURBAĞALAR

Takım: URODELA (CAUDATA) – KUYRUKLUKURBAĞALAR, SEMENDERLER

Familya: SALAMANDRIDAE – SEMENDERGİLLER

Salamandra infraimmaculata –**Benekli Türk Semenderi**: Boyu 25-32 cm kadardır. Gözlerinin gerisindeki parotoid bezin çok belirsiz oluşu, ikiz türü *S. salamandra* (belirgin, çok sayıda ve genellikle pigmentli)'dan en önemli farkıdır. Koyu vücut rengi üzerinde şekli ve büyüklükleri değişen sarı, turuncu ve az da olsa kırmızı benekler bulunur. Karın tarafı lekesiz ve tamamen siyahtır. Dişisi genellikle daha büyük, erkeğin kloak kısmı daha şişkindir. Geceleri aktiftir. Hava çok yağmurlu ve bulutlu ise gündüzleri de faaldir. Daha çok solucan, örümcek, sümüklüböcek, tespihböceği ve çeşitli böcek (başta kınkanatlılar) türleri ile beslenir. Genellikle sonbaharda gerçekleşen çiftleşmeden sonra Nisan-Mayıs aylarında dişi, suya 20-40 kadar larva (yavru) bırakır. Dağlık kesimler, nemli orman veya ağaçlıklarda, taş kovuklarının içi ve bitki artıklarının altında bulunur. 300-2200 m arasındaki rakımlarda ve küçük akarsu veya su kaynağına yakın yaşar. Adana, Mersin, Niğde, Hatay (Nur (Amanos) Dağları'nın batısı), Erzin ve Bitlis'teki uygun habitatın bulunduğu kısımlarda yaşayan alttürü *S. i. orientalis*'tir. Niğde'de Ulukışla ve Çamardı yöresinde görmek mümkündür.

Takım: ANURA – KURBAĞALAR, KUYRUKSUZKURBAĞALAR

Familya: BUFONIDAE – KARA KURBAĞASIGİLLER

Bufo bufo – **Siğilli Kurbağa**: Çenelerde diş bulunmaz. Baş üzerindeki parotid bezler iyi gelişmiştir. Bacaklarda az gelişmiş yüzme zarı bulunur. Derisi kabarcıklı ve kahverengidir. Canlıda, iris kırmızı renklidir. 10-15 cm boyunda, derileri bol siğilli ve kahverengidir. Erkeklerinde ses kesesi bulunmaz. Erkekleri dişilerden sayıca fazla olduğundan, bazen kümeler halinde birbirlerine saldırırlar. Bir çeşit aşk oyunu olan kucaklaşma (*ampleksus*) davranışı nispeten küçük boyutta olan erkeğin dişiye koltuk bölgesinden kavraması şeklinde gerçekleşir. Dişiler tamamen koyu renkli yumurtalarını 2 kordon halinde bırakır. Gündüzleri nemli yerlerde, taş altlarında ve oyuklarda gizlidir. Gece avlanırlar. Erkekleri dişilere nazaran daha küçüktür. Fazla sıçrayamazlar. Karada hareketleri yavaştır. Üreme zamanı derin havuz ve gölcükleri tercih ederler. Yurdumuzda Ege, Kuzey Batı Anadolu ve Karadeniz bölgelerinde bulunur. İç Anadolu'da nominat alttür, *B. b. bufo* bilinir.

Salamandra salamandra (foto: Bayram Göçmen)

Bufo bufo (foto: Bayram Göçmen)

Bufo viridis – **Gece Kurbağası** (son zamanlarda bazı ötürler, *Epidalea viridis* adını kullanmaktadır): Boyu 8-9 cm kadardır. Karadaki nemli bölgelerde bulunur. Gündüzleri açık alanlardaki taş altları, topraktaki oyuk ve yarıklarda geçirir. Gece aktiftir. Böcekler, solucanlar ve yumuşakçalarla beslenir. Sesi, uzun süreli olup, bir bekçi düdüğü sesini andırır. Üremeleri göl, gölet ve durgun akan sularda gerçekleşir. Bir dişi çift kordon halinde suya 10000-12000 kadar yumurta bırakır. Kuzey Afrika, Akdeniz ülkeleri, Orta ve Güney Avrupa ile Batı Asya'dan Moğolistan'a kadar yayılmıştır. Yurdumuzun her tarafında bulunur.

Familiya: HYLIDAE – AĞAÇ KURBAĞASIGİLLER

Hyla arborea – **Ağaç Kurbağası**: Boyu 5 cm kadardır. Vücudun yan tarafında bulunan şerit, kasık bölgesinde sırta doğru çıkıntı oluşturur. Erkeğin boğaz altında bir ses kesesi vardır. Kilometrelerce uzaktan duyulabilen yüksek sesler çıkarır. Ağaçlı ve otlu, çoğu kez suya yakın alanlarda görülür. Bitkiler üzerinde yaşar. Renkleri yeşil olduğu için bu ortamda çok zor fark edilirler. Sadece üremek için suya girerler. Bir dişi 1000 kadar yumurta bırakabilir. Gündüzleri bitkilerin arasında geçirip güneşin olmadığı saatlerde faalidir. Böcek ve örümceklerle beslenir.

Familiya: RANIDAE – SU KURBAĞASIGİLLER

Rana bedriagae (= *Rana ridibunda* s.l.) – **Ova Kurbağası**: “Bataklık Kurbağası” da denir. Erkeklerinde ağzın hemen arkasında ve timpanal zarın hemen altında, gri renkli dış ses keseleri bulunur. Başın yan taraflarında, yurdumuzdaki diğer *Rana* türlerinde bulunan temporal şerit bulunmaz. Vücut boyu 15 cm'ye ulaşabilir. Genelde suyu terk etmezler; oldukça suya bağlı bir türdür. Yurdumuzun her yerinde, genellikle düzlük yerlerdeki tüm iç tatlı sularda yaygındır. Kaydedilen en yüksek bulunuş yeri 2250 m'dir. Göl, havuz ve akarsularda yaşar. Özellikle bol bitkili sulak alanları tercih eder. Sudan fazla ayrılmazlar ve yaklaştığında hemen suya atarlar. Böceklerle beslenirler. Suda ürerler ve bir dişi 5000-10000 yumurta bırakabilir. Ticari olarak toplanmaktadır. Eti yenir.

Rana macrocnemis – **Uludağ Kurbağası**: Tipik bir dağ kurbağasıdır. Genelde 1000 m'den yüksekte bulunur. Tip yeri Uludağ'dır. Erkeklerinde iç ses kesesi bulunur. Habitatı akan küçük dereler ve ıslak çayırıklardır. Sırt taraf, pembemsi-kahverengi ve deri pürüklüdür. Karın taraf, pembemsi ve lekesizdir. Batı ve İç Anadolu'da dağlarda, Doğu Anadolu'da ovalarda 1000-3000 m arasında açık orman kısımlarında, dere kenarlarındaki nemli çayırarda yaşar. Sadece Bolkarlar'da kenarı çayırılık yüksek (2500-2600 m'de) dağ göllerinde sudan fazla ayrılmadan yaşayan ve bu türe dahil endemik bir alttürü (*Rana macrocnemis holtzi* – **Toros Kurbağası**), bazı ötürler ayrı tür olarak kabul eder (IUCN: CR). Keza ilk kez Kayseri-Erciyes'ten saptanan *Rana camerani* – **Şeritli Kurbağa**, Niğde'de de bulunur; ancak bu tür, şimdilerde *R. macrocnemis* ile aynı tür olduğu kabul edilir. Arka bacaklar, bilinen diğer popülasyonlara (Uludağ, Tavas-Denizli, Bolkarlar) oranla daha kısadır. Temporal şeritten başka genelde sırtın orta kısmında açık renkli vertebral şerit bulunur. Dorso-lateral kıvrıntılar iyi gelişmiştir.

Bufo viridis (foto: Bayram Göçmen)

Hyla arborea (foto: Ahmet Karataş)

Rana bedriagae (foto: Bayram Göçmen)

Rana camerani (foto: Mustafa Sözen)

Rana macrocnemis holtzi (foto: Bayram Göçmen)

SÜRÜNGENLER

Doç.Dr. Bayram GÖÇMEN¹, Prof.Dr. Abidin BUDAK¹ & Doç.Dr. Ahmet KARATAŞ²

¹ Ege Üniversitesi, Fen Fakültesi, Biyoloji Bölümü, 35100 Bornova-İzmir

² Niğde Üniversitesi, Zübeyde Hanım Sağlık Yüksekokulu, 51100 Niğde

SINIF: REPTILIA – SÜRÜNGENLER

Takım: TESTUDINES – KAPLUMBAĞALAR

Alttakım: CRYPTODIRA – BOYUNLARINI İÇE ÇEKEBİLEN KAPLUMBAĞALAR

Familiya: TESTUDINIDAE – KARA KAPLUMBAĞASIGİLLER, TOSBAĞAĞİLLER

Testudo graeca – **Tosbağa, Adi Tosbağa**: Boyları 30 cm kadar olabilir. Karapaks (sırt kabuğu)'ı şişkin, plastron (alt kabuk), dişide düz erkekte içe çöktür. Arka bacağın alt tarafında ve kuyruğa yakın kısımlarda, sağlı-sollu iki tane sert bir çıkıntı (*femoral tüberkül*) bulunur. Kuyruk üstünde çoğunlukla tek bir plak (suprakaudal plak) vardır. Güney Avrupa, Kuzey Afrika ve Güneybatı Asya'da yayılmıştır. Kumlu, taşlı ve kuru arazilerde yaşar. Doğu Karadeniz dışında Türkiye'nin her tarafında bulunur.

Familiya: EMYDIDAE – TATLISU KAPLUMBAĞASIGİLLER

Emys orbicularis – **Benekli Kaplumbağa**: Boyları 19 cm kadar olabilir. Yarı suculdur. Karapaks, bacaklar ve boyun üzeri küçük sarımsı noktalı yahut beneklidir. Orta ve Güney Avrupa, Kuzey Afrika ve Batı Asya'da yayılmıştır. Karadeniz sahilleri dışında Türkiye'nin her tarafındaki soğuk ve temiz olan bütün kaynak sularında, yaygın olarak bulunur. Deniz ve acı suların kenarlarında da olabilir. Esas besinlerini balık, kurbağa ve sucul böcekler oluşturur. Kışı su dibinde geçirirler. Bir dişi 3-12 kadar yumurtayı bulunduğu su yakınında sahile kazdığı çukura bırakır. Suyun temiz oluşuna gösterge bir türdür. Ülkemizde 5 alttür ile temsil edilir. *E. o. luteofusca*: İç Anadolu, Ereğli ve Konya civarındaki form olup, Niğde'de de bulunur.

Familiya: GEOEMYDIDAE – NEHİR KAPLUMBAĞASIGİLLER

Mauremys caspica – **Çizgili Kaplumbağa**: Boyları 25 cm kadardır. Baş, boyun yanları ve bacaklar sarımsı çizgilidir. Kuzeybatı Afrika, Güney Avrupa, İran, Suriye ve Batı Asya'da yayılmıştır. Yurdumuzda yaygın olarak (Güneydoğu Anadolu, Trakya, Batı ve Güney Anadolu'da) bulunur. Göl, nehir, hendek vb tatlısulara görülür. Niğde'de, özellikle merkez civarındaki pek çok gölcükte bu türe rastlanabilir.

Testudo graeca (foto: Ahmet Karataş)

Testudo graeca (foto: Akif Aykurt)

Emys orbicularis (foto: Ahmet Karataş)

Mauremys caspica (foto: Mustafa Sözen)

Mauremys caspica (foto: Mustafa Sözen)

Takım: SQUAMATA – PULLULAR**Altakım: LACERTILIA – KERTENKELELER****Familiya: GEKKONIDAE – EV KELERİĞİLLER**

Mediodactylus (= *Cyrtopodion*) *kotschy* – **İnceparmaklı Keler**: Boyları 9-10 cm kadar olabilir. Parmakları ince uzundur. Kuyruk altında medianda 1 sıra genişlemiş pul bulunur. Pullar karinasız, yani düzdür. Gözbebekleri dikeydir. Az bitkili taşlık ve kayalık bulunan kuru yerlerde yaşar. Ender olarak evlerde görülür. Çok soğuk kısımlar hariç, Türkiye'nin hemen her tarafında bulunur. Ülkemizde politipik bir tür olup, 9 alttüre ayrılır.

Hemidactylus turcicus – **Genişparmaklı Keler, Türk Keleri**: Parmakların uç kısmı ince, kaide kısmında ise tutunmaya yarayacak yapılarla geniştir. Gözbebekleri dikeydir. Boyları 10 cm kadardır. Taş altı, kaya yarıkları ile evlerde ve harabelerde yaşar. Evlerde ışığa gelen böcekleri avlar. Dağılışı oldukça geniştir; Akdeniz ve Karadeniz sahillerinden Hindistan'a kadar yayılmıştır. Türkiye'nin bütün sahil bölgelerinde bulunur. Bölgede Pozanti'ya yakın kısımlarda görülür.

Familiya: AGAMIDAE – DİKENLİ KELERİĞİLLER

Trapelus ruderatus – **Bozkır Keleri**: Boyları 16 cm kadar olabilir. Baş kısa, kalın ve şişkin yapılıdır. Kuyruk pulları halkalar halinde düzenlenmez. Kuyrukları oldukça uzun olup, kulak deliği vardır. Suriye, Irak, Türkiye ve İran'dan Afganistan'a kadar olan bölgede yayılmıştır. Yol kenarlarında sıkça karşılaşılır (*ruderal*: yol boyunca). Çöl veya çölümsü bozkırlarda, taşlı ve topraklı alanlarda 3000 m'ye kadar görülür. Ülkemizin Güney ve Doğu kesimleri ile İç Anadolu Bölgesi'nde bulunur.

Laudakia stellio (= *Agama stellio*) – **Dikenli Keler**: Baş kısmı diken şeklinde çıkıntılıdır. Kuyruk pulları halkalar halinde düzenlenmiştir. Başın alt tarafını örten pullar karinalıdır. Kulak deliği mevcuttur. Boyları 40 cm kadar olabilir. Kuzey Afrika, Güneydoğu Avrupa ve Güneydoğu Asya'da yayılmıştır. Türkiye'nin hemen her tarafında (1500 m'ye kadar) kayalık yerlerde yaşar. Ağaçlara çıktığı da görülür. Anadolu'da iki alttür halinde batı, güney, orta ve güneydoğu bölgelerinde yaşar. *L. s. stellio*: Kuzeybatı (Ege), Güney, Güneydoğu ve İç Anadolu'da bulunan formudur.

Familiya: SCINCIDAE – PARLAK KERTENKELEĞİLLER

Ablepharus kitaibelii **Kompleksi** – **İnce Kertenkele**: Toplam uzunluğu 12 cm kadardır. Sırt taraf siyahımsı koyu kahve veya grimsidir. Vücut ve bacaklar ince yapılıdır. Göz kapakları bulunmaz (*L. a.*: olmayan, *blephus*: göz kapağı). Gözün önünde birleşerek saydam bir kapsül halini almıştır. Otluk yerlerde, taş ve bilhassa çürümekte olan yaprakların altında,

Mediodactylus kotschy (foto: Bayram Göçmen)

Hemidactylus turcicus (foto: Bayram Göçmen)

Trapelus ruderatus (♀) (foto: Ahmet Karataş)

Trapelus ruderatus (♂) (foto: Bayram Göçmen)

Laudakia stellio (foto: Mustafa Sözen)

humuslu toprak zeminde yaşarlar. Yurdumuzda Trakya, Batı, Kuzey ve İç Anadolu'da bulunmaktadır. Ülkemizde ayrıca bu cinsin dahil olacak şekilde, Doğu, Güneydoğu ve İç Anadolu'da *A. chernovi* ile, Akdeniz Bölgesi'nde ise *A. budaki* ile simpatrik bulunur. Akdeniz Bölgesi'nde *A. budaki*'nin 2 alttürü (batıda *A. b. anatolicus* ve doğuda *A. b. budaki*) tanımlanmıştır. Türkiye'deki *Ablepharus* türlerinin taksonomik durumları bu geniş dağılım alanı içerisinde henüz tam olarak aydınlanmamış değildir. Burada bahsedilen türlere ait pek çok alttür tanımlanmıştır. Bununla birlikte 3 temel tür: *A. kitaibellii*, *A. chernovi* ve *A. budaki*'nin geçerli olduğu genetik olarak da teyit edilmiştir. *A. kitaibellii*'de kulak deliği çok küçük ve bariz, göz-şakak arası düşey sıradaki pul sırası sayısı en fazla 2, dorsalia ortalama 20 (nadiren 18 veya 19), beyaz subtemporal şerit ise en az arka bacak kaidesine kadar uzanır. *A. chernovi*'de kulak deliği yarık şeklinde çok küçük veya hiç yok; göz-şakak arası düşey sıradaki pul sayısı 4-5'tir. Dorsalia daima 18'dir. Subtemporal şerit ön bacak kaidesi veya biraz gerisine kadar uzanır. *A. budaki*'de ise çok büyük bir kulak açıklığı, 3-4 adet göz-şakak arası düşey pul sırası sayısı, ortalama 20 dorsalia (nadien 18 veya 19)'ya sahip olması ve subtemporal şeridin kulak açıklığına veya en fazla ön bacak kaidesine kadar uzanması karakteristiktir.

***Trachylepis* (= *Mabuya aurata* – Tıknaz Kertenkele:** Boyları 20 cm kadar olabilir. Vücut oldukça kalın ve dorsali gri-kahverengi, üzerinde koyu lekeler ve boyuna açık çizgiler bulunur. Ense pulları (*nuchale*) düzdür. Az bitkili açık arazide ve taşlık kısımlarda ve harabelerde yaşar. Türkiye'de Batı ve Güney Anadolu bölgeleri ile İç Anadolu'nun güney kısımlarında ender olarak rastlanır. Bunun dışında Kuzey Afrika, Ortadoğu, Bazı Akdeniz adaları, Güneybatı Asya'dan Türkistan'a kadar dağılışı gösterir.

***Trachylepis* (= *Mabuya vittata* – Şeritli Kertenkele:** Önceki türe benzer; ancak daha ince yapılıdır. Ense pulları (*nuchale*) bariz karinalıdır. Renklenmesinde geniş varyasyon gözlenir. Çoğunlukla yeşil, kahverengi renkler hakimdir. Sırtta açık renkli uzunlamasına 3 çizgi bulunur. Türkiye'de Güney, Güneydoğu ve İç Anadolu bölgelerinde, Kuzey Afrika ve Akdeniz'in doğusundaki ülkelerde yaygındır. Orman içlerinde, açık arazide, bahçelik yerleri tercih eder. Çalı ve taş diplerinde de gizlenir. Çoğu Scincidler gibi yavrularını tam teşekküllü halde bırakırlar (*ovovivipari*).

Familiya: LACERTIDAE – ESKİ DÜNYA ADI KERTENKELELERİ

***Eumeces schneiderii* – Sarı Kertenkele, “Keçemen”:** Ailenin yurdumuzdaki en büyük türüdür. Boyu yaklaşık 50 cm kadardır. Kulak delikleri bariz ve kulak açıklığının ön tarafında 3-6 adet üçgen şeklinde genişlemiş pul (*auricularia*) bulunur. Vücudun yan taraflarında bulunan portakal sarısı bantlar ile karakterize olur. Az vejetasyonlu kumlu zeminli yerlerde, izole popülasyonlar halinde yaşar. Türkiye'de Anadolu'nun kuzeyi hariç, Kuzeybatı (Denizli), Güneydoğu, Doğu ve İç Anadolu bölgelerinde *E. s. princeps* alttürü (*vücut ortasındaki dorsalia* 26-28 adet; *sırt tarafta dağınık sarı lekeler bulunur, bazen enine düzenlenirler*) bulunur.

Ablepharus budaki (foto: Bayram Göçmen)

Ablepharus chemovi (foto: Bayram Göçmen)

Trachylepis aurata (foto: Bayram Göçmen)

Trachylepis vittata (foto: Bayram Göçmen)

Eumeces schneideri princeps (foto: Bayram Göçmen)

***Ophisops elegans* – Tarla Kertenkelesi, Yılgözlü Kertenkele:** Boyları 16 cm kadardır. Serbest göz kapakları yoktur; göz kapakları birleşerek gözün önünde birleşerek saydam bir disk oluşturur (L. "ophis: yılan" + "ops: göz"). Sırt pulları karinalıdır. Femoral delik sayısı 8-12'dir. Sırt tarafı sarımsı-gri olup, sırt yanlarında genellikle açık renkli bir çizgi bulunur. Balkanlar'ın güneyinden, Ege ve Akdeniz Adaları ile güneybatı Asya'dan Pencab'a kadar yayılmıştır. Az bitkili açık alanlarda, taşlı topraklı zeminde, steplerde, 2000 m yüksekliklere kadar görülür. Dişisi, 2-6 yumurta bırakır. Karadeniz Bölgesi hariç, ülkemizin her tarafında bulunur. Ülkemiz-de türe ait 4 alttür bulunur. Bunlardan *O. e. centralanatoliae*, İç Anadolu'daki formdur.

***Parvilacerta parva* (= *Lacerta parva*) – Cüce Kertenkele** (L. *parva*: küçük, cüce) (fotoğrafsız): Toplam uzunluğu 10-14 cm kadardır. 13-20 arasında değişen femoral delikler diz eklemine kadar uzanır. Ventrals 6-8 boyuna sıralıdır. Sırt tarafı grimsi veya açık kahverengi, gövde yanlarında siyah lekelerden oluşan açık şeritler bulunur. Genellikle az bitkili, taşlı ve kurak yüksek (2000 m'ye kadar) bozkırlarda yaşar. Genellikle *Ophisops elegans* ile birlikte (sympatrik), Doğu ve İç Anadolu'da az vejetasyonlu yerlerde yaşar. Türkiye dışında Ermenistan'dan bilinir.

***Lacerta trilineata* – İri Yeşil Kertenkele, "Yılan Ebesi":** *Lacerta viridis*'e çok benzer ve daha büyüktür. Boyu 40-60 cm kadardır. Postnasale sayısı 2'dir. Gövde etrafındaki sırt pullarının sıra sayısı (*dorsalia*) 42-55'dir. Ventrals 8, nadiren 6 boyuna sıralı olup; femoral por sayısı 12-19 arasında değişir. Genellikle sırtta 3-5 adet uzunlamasına çizgi bulunur. Ergin erkeklerin baş altı açık mavidir. Yurdumuzun her yerinde yaygın olup, 9 kadar alttüre ayrılır. Yol kenarları, orman içleri, çalılık ve sık bitkili taşlıklar ve dere kenarları ile tarla ve bahçeler arasında yaşar. Halk arasında yanlış bir inanış olarak, yılanı zehir verdiği söylenir. Bu nedenle "Yılan Ebesi" olarak adlandırılır.

***Phoenicolacerta laevis* – Hatay Kertenkelesi, Suriye Kertenkelesi:** Boyu 23 cm kadar olabilir. Baş ve vücut hafif dorso-ventral basıktır. Başın yan taraflarında temporal bölgede iri bir şakak plağı (*massetericum*) bulunur. Sırt pulları karinalıdır. Erginlerde sırt yeşilimsi-kahverengi ve üzerinde koyu lekeler bulunur. İlkbaharda başın alt tarafı ve boyun kırmızı veya sarımsı kırmızı renklidir. Türkiye'de Mersin, Adana, Hatay civarında ve Toros Dağları'nda; ayrıca Suriye, Ürdün ve İsrail'de dağılım gösterir. Niğde'de Çamardı'nda bulunur.

***Anatololacerta danfordi* – Toros Kertenkelesi:** Sudan uzak olmayan ağaçlık yerlerde, kayalık ve yığma taşlardan yapılmış duvarlar arasında yaşar. Toroslar'da *P. laevis* ile sympatriktir. Masetericum ya hiç yok ya da küçüktür. Anal plak küçük ve bazen 2 parçalıdır. Ventrals 6 boyuna sıralıdır. Sırt rengi yeşilimsi kahverengi, üzerinde siyah lekeler bulunur. İlkbaharda üreme mevsiminde boyun tuğla kırmızısı, nadiren bilhassa ergin erkeklerde, mavi renklidir. Yurdumuzda Batı ve Güney Anadolu ile Ege Denizi'ndeki bazı adalarda yayılış gösterir. Bu tür içerisinde kabul edilen bazı alttürler, bazı araştırmacılarca tür düzeyine çıkartılıp, bazı popülasyonlar da yeni tür (*A. oertzeni*) ve alttürler olarak tanımlanmıştır. Ancak bu durum henüz kesinlik kazanmamıştır. *A. d. danfordi*: Mersin civarı ve Bolkar Dağları'nda bulunan formdur.

Lacerta trilineata (foto: Bayram Göçmen)

Lacerta trilineata (genç) (foto: Bayram Göçmen)

Ophisops elegans (foto: Ahmet Karataş)

Phoenicolacerta laevis (foto: Bayram Göçmen)

Anatololacerta danfordi (foto: Akif Aykurt)

Apathya cappadocica – **Kayseri Kertenkelesi**: Boyu 25 cm kadardır. En önemli ayırıcı özelliği: alt göz kapağında kenarı siyah 6-8 puldan meydana gelen yarı saydam bir pence- renin bulunmasıdır. Vücut rengi alttırlere göre değişmekle birlikte, sırtı genellikle mavimsi yeşildir. Gözlerin üst kenarından geriye doğru uzanan 2 şerit bulunur. Genellikle seyrek bit- kili, kayalık ve taşlık, taş yığınları olan yerlerde ve ağaçlarda yaşar; 2000 m yüksekliğe ka- dar çıkar. Türkiye, Kuzey İnan ve Irak'ta yayılmıştır. Doğu, Güneydoğu ve İç Anadolu bölge- leri ile K.Maraş, Adana, Nur Dağları (Hatay)'da bulunur. Niğde'de yaygındır.

Darevskia valentini (= *Lacerta saxicola lantziyreni*) – **Valentin Kertenkelesi**: Boyu 23 cm kadardır. Sırt tarafta hâkim renk, yeşil ve tonları olup, üzerinde siyah veya kahverengi benek- ler bulunur. Sirtin ortasından vücudun yan taraflarına doğru açık renkli çizgiler bulunur. Yan ta- raflardaysa koyu renkli iki çizgi vardır. Karnın yan taraflarında mavi benekler bulunabilir. Üre- me zamanlarında karın bölgesi kırmızısı veya sarımsı renktedir. Böcekler, örümcekler ve solucan gibi yumuşak vücutlu, küçük omurgasız hayvanlarla beslenir. Bitki örtüsünün az ol- duğu taşlık ve kayalık yerlerde, yüksek (1800-3000 m'de) yerlerdeki bozkırlarda yaşarlar. Daha çok kayalardaki çatlaklarda ve taşların altında bulunurlar. Artvin, Ardahan, Kars, Iğdır, Kayseri, Niğde, Erzurum ve Van'da habitatın uygun olduğu yerlerde dağılım gösterirler.

Alttakım: AMPHISBAENIA – KÖR KERTENKELELER

Famila: AMPHISBAENIDAE – KÖR KERTENKELEGİLLER

Blanus strauchi – **Kör Kertenkele**: Batı Anadolu'nun güneyi, Güney ve Gd. Anadolu böl- gelerinde bulunur. Boyu 20 cm kadardır. *Bacaklar körelmiş*; vücut, halkalar halinde dizilmiş 4 köşeli, yumuşak pullar ile kaplıdır. Gövdenin yan taraflarında uzunlamasına hafif birer gi- rinti bulunur. Kuyruk oldukça kısa ve ucu sivridir. Seyrek bitkili ve çalılık yerlerde toprak ve taş altlarında yaşar. Küçük böcek ve çiyenler gibi canlılarla beslenir. Yurdumuzda Batı, Gü- ney ve Güneydoğu Anadolu'da yayılmıştır. Pozanti'ya yakın kısımlarda görülür.

Alttakım: OPHIDIA – YILANLAR

Famila: TYPHLOPIDAE – KÖR YILANGİLLER

Typhlops vermicularis – **Kör Yılan**: Solucana benzeyen küçük bir yilandır (L. *typh*: kör + *ops*: göz; *vermes*: solucan). Boyu 35 cm'e kadar büyüyebilir. Vücudu sikloid pullarla örtülüdür. Kuyruk, kalınlığından daha uzun olmayıp, ucunda sert bir diken bulunur. Körelmiş göz, ocular plak üzerinde benek şeklinde ayırt edilir. Taş altlarında ve nemli toprakta yaşar. Küçük böcek ve larvaları ile beslenir. Afganistan'dan Slovakya'ya kadar dağılışı gösterir. Türkiye'nin büyük bir kısmında yayılmıştır. Batı, Güney ve İç Anadolu'da daha bol olarak bulunur. Ovipardır.

Famila: BOIDAE – BOA YILANGİLLER

Eryx jaculus – **Mahmuzlu Yılan, "İkibaşlı Yılan"** (L. *jaculus*: ani kapan): Boyu 50-80 cm kadar olabilmektedir. Kuyrukları kısa, küt ve koniktir. Baş ve kuyruk hemen hemen aynı ka- lınlıktadır. Bu nedenle ilk bakışta yanlış olarak iki başlıymış gibi algılanır. Kurak, kumlu ve çakıllı alanlarda yaşar. Sabah ve akşam saatlerinde avlanırlar. Avını yutmadan önce sıkı- rak öldürür. Ovovivipardır. Bir defada 18-20 kadar yavru doğurur. Türkiye'nin hemen her ta- rafında 3 alttır halinde yaşar. *E. j. familiaris*: Doğu ve İç Anadolu'da yayılmıştır.

Apathya cappadocica (foto: Bayram Göçmen)

Apathya cappadocica (foto: Ahmet Karataş)

Darevskia valentini (♀) (foto: Bayram Göçmen)

Darevskia valentini (♂) (foto: Ahmet Karataş)

Blanus trauchi (foto: İsmail Hakkı Uğurtaş)

Eryx jaculus (foto: Bayram Göçmen)

Typhlops vermicularis (foto: Bayram Göçmen)

Familiya: COLUBRIDAE – KIRBAÇ YILANIGİLLER

Eirenis modestus – **Uysal Yılan:** Internasal sütün (temas hattı), prefrontaller arası süturdan bariz olarak daha kısadır. Dorsalia 17'dir. Bu türünde boy 70-75 cm kadardır. Dorsali sarımsı kahverengi, ventrali beyaza yakın ve lekesizdir. Bazı fertlerde dorsal taraf lekeli. Ense kısmında bulunan siyah bant gençlerde daha barizdir. Yaş ilerledikçe kaybolur. Az bitkili taşlık bölgelerde taş altlarında yaşar. Böceklerle beslenirler. Güneydoğu Anadolu hariç, Türkiye'nin her tarafında bulunur.

Eirenis barani – **Cüce Yılan:** Internasal sütün (temas hattı), prefrontaller arası süturdan bariz olarak daha kısadır. Dorsalia 15'dir. Diğer özellikler önceki türe benzer. Taş altlarında yaşar. Böceklerle beslenirler. Anadolu Diyagonalı, Niğde, K.Maraş, Bolkarlar, Adana, Hatay ve Suriye'de dağılışı gösterir.

Elaphe sauromates (= *E. quatorlineata* s.l.) – **Sarı Yılan:** Maksil kemiği üzerinde bulunan dişler aynı boyda ve kesiksiz bir sıra halindedir. Cinsin diğer bir önemli özelliği: gözün arkasından başlayıp, üst çenenin en gerideki labial plaka doğru uzanan koyu renkli bir temporal bandın, en azından gençlerde dahi olsa, bulunmasıdır. Baş boyun kısmına nazaran daha geniş ve dorsal pulları düz veya hafif karinalıdır. Genelde güzel renk ve desene sahip yılanlardır. Bu türde vücut uzunluğu 160 cm kadardır. Dorsali sarımsı veya sarımsı esmer, üzeri siyah lekeli. Gençleri daha bariz lekeli. Yaşla birlikte lekeler kaybolur. Gözün önünde 2 praeculare plak bulunur (diğer türlerde bu plak tektir). Ventrali sarımsı beyaz ve üzeri koyu lekeli. Seyrek ormanlık bölgelerde, taşlık biyotoplarda yaşar. Kuş ve yumurtalarını yemek için ağaçlara tırmanır. Güneydoğu Avrupa ile Batı Asya'da dağılmıştır. Yurdumuzda sık olmamak üzere Anadolu'nun her tarafında 2500 m yüksekliklere kadar rastlanır.

Zamenis hohenackeri – **Kafkas Yılanı:** Açık arazi veya ormanlık kısımlar ile tarla ve bahçeler arasında yaşar. Boyu 60-80 cm kadardır. Genel olarak desenlenmesi *E. situlä*'yi andırır. Dorsali gri veya sarımsı, üzeri iki sıra halinde koyu lekeli. Ventrali siyaha yakın renkte ve kırmızı lekeli. 2500 m kadar yüksekliklerde, ormanlık ve açık arazilerde rastlanır. Kafkaslar, İran ile Doğu ve Güney Anadolu bölgeleri; ayrıca İç Anadolu Bölgesi'nin güney kısımlarında dağılmıştır. Yurdumuzda 2 alttür ile temsil edilir. Doğu ve İç Anadolu'nun kuzey kısımlarında *E. h. hohenackeri* bulunur.

Dolichophis (= *Coluber*) *caspius* – **Hazer Yılanı:** Boy 180 cm kadardır. Dorsal taraf gri kahverengi ve üzerinde açık siyah lekeler bulunur. Ventrali lekesiz sarımsı beyazdır. Gövde ortasındaki pul sırası sayısı 19, nadiren 17'dir. Her bir pulun arka ucunda 2 apikal delik bulunur. Türkiye'de Karadeniz sahil bölgeleri, Trakya, Batı ve İç Anadolu'da yayılmıştır. Ayrıca Balkanlar, Güney Rusya ve Kafkasya'da bulunur. Taşlık dere kenarları, yamaç ve tarlalarda bataklık mahallerde yaşarlar. Ayrıca bağ, bahçe araları ile mezarlıklarda da görülür.

Eirenis modestus
(foto: Ahmet Karataş)

Eirenis barani
(foto: Bayram Göçmen)

Elaphe sauromates
(foto: Bayram Göçmen)

Zamenis hohenackeri
(foto: Bayram Göçmen)

Dolichophis caspius
(foto: Bayram Göçmen)

***Dolichophis schmidtii* – Kırmızı Yılan (fotoğrafsız):** İnce boyunlu bir tür olup, boyu 160 cm'e kadar ulaşır. Erginlerde sırt taraf lekесiz parlak kırmızı, ventral sarımsı beyaz veya açık kırmızıdır. Tür, Suriye'de; yurdumuzda Doğu, Güneydoğu ve İç Anadolu bölgelerinde, ayrıca Azerbaycan, Kafkasya, Ermenistan ve kuzey İran'da yayılmıştır. Taşlık ve çalılık dere kenarları, yamaçlar ve tarlalarda yaşar.

***Platyceps najadum* – İnce Yılan, "Ok Yılanı":** Vücut önde gri kahve, arkada sarımsı kahverengidir. Boyun yanlarında kenarları beyaz, içi siyah olan leke sıraları bulunur. Arkaya doğru küçülen lekeler gövde ortasına doğru kaybolur. Gözlerin ön ve arka kenarları sarımsı şerit ile çevrilidir. Taşlık, çalılık yerlerde, orman altlarında yaşar, çalı ve ağaçlara tırmanır. Çok hızlı hareket eder ve çabuk ısırır. Tür Balkanlar'ın güneyi, ülkemizin güney kısımları ile Trakya, Batı ve İç Anadolu'da; ayrıca K.K.T.C., Suriye ve İran'a kadar yayılmıştır.

***Hemorrhais nummifer* – Sikkeli Yılan:** Vücut ortasındaki sırt pulları 21-25 arasında değişir. Sırttaki esmer lekeler genellikle *birbirleriyle kaynaşmaksızın yuvarlağimsi ve madeni parayı (sikke) andırır*. Tür, Mısır, İsrail, Ürdün, Lübnan, Suriye, Kıbrıs ile yurdumuzda Batı, Güney ve İç Anadolu'nun batı kısımlarında yaşar. Bolkarlar'da Maden Köyü (Ulukışla)'den kaydedilmiştir.

***Natrix natrix* – Yarisucul Yılan, Küpeli Suyılanı:** Taşlık, çalılık kısımlar ile durgun ve akarsularda yaşar. Maksil kemiği üzerinde bulunan dişler önden arkaya doğru giderek boyutça büyür. Yaşayış olarak yarisucul bir cinstir (L. *natare*: yüzmek). Bu türde boy 80-150 cm kadar olabilir. Gözün önünde 1 praeoculare plak bulunur. Sırt pulları bariz karinalıdır. Supralabialia (üst dudak plakları) 7, başın arka yanlarında yarım ay şeklinde sarı, bazen kırmızımsı lekeler mevcuttur. Kuyruk pulları düz, bazen hafif karinalıdır. Dorsali gri veya kahverengine yakın, bazen uzunlamasına iki beyaz lekelidir. Bazen tamamen siyah olabilir. Nemli çayırıklarda ve suya yakın yerlerde yaşar. Isırmazlar, insanlar için tehlikeli değildir. Yakalandığında, kloak bezleriyle pis kokan (*odere tetra*) aerosol bir sıvı veya gaz çıkarır, ağzını açarak ölü taklidi yapar. Ovipardır. Ülkemizin her tarafında yayılmış gösterirler.

***Natrix tessellata* – Suyılanı:** Su içi veya kenarlarında yaşarlar. Toplam uzunluğu 120 cm kadardır. Gözün önünde 2-4 praeoculare plak bulunur. Sırt pulları bariz karinalıdır. Supralabialia (üst dudak plakları) 8, başın arka yanlarında yarım ay şeklinde lekeler yoktur. Kuyruk pulları karinalıdır. Dorsali gri-kahverengi, üzerinde siyah, beyaz lekeler vardır. Bazen tamamen siyahtır. Ense kısmında çoğunlukla "ters V harfi" şeklinde siyah bir leke bulunur. Ventral ön tarafta pembemsi, üzeri siyah lekelidir. Dere ve göl kenarlarında veya kenarlarındaki uygun çukurlarda yaşar ve toplu halde kış uykusuna yatarlar. Yakalandıklarında pis kokulu sıvı ya da gaz çıkarırlar. Yurdumuzda yaygındır.

Platyceps najadum (foto: İsmail H. Uğurtaş)

Platyceps najadum (foto: Bayram Göçmen)

Hemorrhois nummifer (foto: Bayram Göçmen)

Natrix tessellata (♂) (foto: Bayram Göçmen)

Natrix natrix (foto: Burak Doğansoysal)
ve başın yandan görünüşü (foto: Ahmet Karataş)

Malpolon monspessulanus – **Çukurbaşı Yılan**: Başın üst tarafında, gözler arasında, boyuna bir çukur bulunur. Boyu 2 m kadardır. Kuru ve taşlık biyotopları tercih eder. Zehri insan için etkili değildir. Ancak kertenkele ve benzeri avlarını zehirleyerek yakalamaya yarar. Kuru ve taşlık biyotoplarda yaşar. Karadeniz bölgesi hariç bütün Türkiye'de yayılmıştır. Yurdumuzdaki alttürü *M. m. insignitus*'tur.

Telescopus fallax – **Kedigözlü Yılan**: Boyları 80 cm kadardır. Göz bebekleri bol ışıkta dikeydir. Boyun kısmı bariz incedir. Sırt kahverengi üzeri siyah lekeli. Taşlık biyotoplarda ve harabelerde yaşarlar. Akşam ve sabah saatlerinde, alaca karanlıkta avlanır. Dik yüzeylere kolay tırmanabilir. Zehri etkili olmayıp; önceki tür gibi ancak küçük hayvanlar için zehirlidir.

Familya: VIPERIDAE – ENGEREKGİLLER

Montivipera xanthina – **Şeritli Engerek**: Boyu 70-80 cm kadardır. Başın üst tarafı, gözlerin üzerindeki ince uzun supraocular plaklar haricinde, küçük ve karınlı pullar ile örtülüdür. Sırt tarafı gri kahverengi ve üzerinde iri, art arda koyu lekeler bulunur. Bu koyu lekeler baklava dilimi yahut yuvarlağımsı, bazen de zikzak bant şeklindedir. Ventrali sarımsı beyaz, üzerinde koyu nokta veya küçük lekeler vardır. Dağlık bölgelerde, ormansız ve taşlık yamaçlarda yaşar. 2000 m yüksekliğe kadar rapor edilmiştir. Gece aktiftirler. Hareketleri oldukça yavaştır. Türkiye'de Batı, Güney ve İç Anadolu'da yayılmıştır. Tip yeri, Fethiye yakınındaki Kınık (*Xanthos*) Harabeleri'dir. IUCN **Kırmızı Liste**: CR.

KAYNAKLAR

- Arnold, E.N., Arribas, O. and Carranza, S., 2007, Systematics of the Palearctic and Oriental lizard tribe Lacertini (Squamata Lacertidae Lacertinae), with descriptions of eight new genera, *Zootaxa*, 1430: 1-86.
- Atatür, M.K. ve Göçmen, B., 2001, *Kuzey Kıbrıs'ın Kurbağa ve Sürüngenleri*, Ege Üniversitesi Fen Fakültesi Kitaplar Serisi, No. 170, Ege Üniversitesi Basımevi, Bornova-İzmir, 63 s.
- Baran, İ. ve Atatür, M.K., 1998, *Türkiye Herpetofaunası (Kurbağa ve Sürüngenler)*, T.C. Çevre Bakanlığı, Ankara, 214 s.
- Budak, A. ve Göçmen, B., 2008, *Herpetoloji* (1. baskı-2005, 2. baskı, baskıda), Ege Üniversitesi Fen Fakültesi Kitaplar Serisi, No. 194, Ege Üniversitesi Basımevi, Bornova-İzmir, 226 s.
- Frost, D.R., Grant T., Faivovich, J., Bain, R.H., Haas, A., Haddad, C.F.B., De Sa, R.O., Channing, A., Wilkinson, M., Donnellan, S.C., Raxworthy, C.J., Campbell, J.A., Blotto, B.L., Moler, P., Drewes, R.C., Nussbaum, R.A., Lynch, J.D., Green, D.M. and Wheeler, W.C., 2006, The Amphibian Tree of Life, *Bull. Amer. Mus. Nat. Hist.*, 297: 1-370.
- Nagy, Z.T., Lawson, R., Joger, U. and Wink, M., 2004, Molecular systematics of racers, whipsnakes and relatives (Reptilia Colubridae) using mitochondrial and nuclear markers, *J. Zool. Syst. Evol. Res.*, 42: 223-233.
- Schmidtler, J. F., 1997, Die *Ablepharus kitaibelii*-Gruppe in Süd Anatolien und benachbarten Gebieten (Squamata: Sauria: Scincidae), *Herpetozoa*, 10 (1-2): 35-63.

Malpolon monspessulanus (foto: Bayram Göçmen)

Telescopus fallax (foto: İsmail Hakkı Uğurtaş)

Telescopus fallax (foto: Ahmet Karataş)

Montivipera xanthina (foto: Ahmet Savran)

Montivipera xanthina (foto: Halil Koç & Bayram Göçmen)

